

Motion till riksdagen 2022/23:1283

av **Ida Gabrielsson m.fl. (V)**

Pensionssystemet

---

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Pensionssystemet ska ge ekonomisk trygghet	3
3.1	En pension att leva på.....	3
3.2	Behov av ett nytt pensionssystem	4
4	Ändringar i dagens system.....	6
4.1	Höj pensionsinbetalningarna i stället för pensionsåldern.....	6
4.2	Höjda inkomstpensioner.....	7
4.2.1	Höj inbetalningarna till pensionssystemet	7
4.2.2	Höj pensionsrätterna för pensionärer och pensions sparare	8
4.2.3	Övergångsregler	8
4.2.4	Exempel på höjda pensioner	9
4.3	Möjliggör lägre pensionsålder.....	9
4.4	Beräkna pensionsavgift på bakomliggande inkomst.....	10
4.5	Hela ålderspensionsavgiften in i systemet	11
4.6	Avveckla premiepensionssystemet	11
4.7	Reformera ”bromsen”	12
4.8	Inför en gas i pensionssystemet.....	12
4.9	Garantipension utanför Sverige.....	13
4.10	Stärk det generella grundskyddet	13
4.11	Justera kommunala avgifter.....	14
4.12	Dra tillbaka skattehöjning.....	14

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en parlamentarisk utredning med uppdrag att skapa ett mer förutsägbart, jämlikt och jämställt pensionssystem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att upplösa Pensionsgruppen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Pensionsgruppens möten och handlingar och underlag inför dem samt protokollen från dem bör göras offentliga och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att dra tillbaka höjningarna av pensionsåldern och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att höja pensionerna enligt beskrivningen i motionen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över regelverket kring delningstal utifrån ambitionen att antalet år i arbetslivet ska spela större roll än ålder vid pension och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som möjliggör en lägre pensionsålder med tillräckliga pensionsnivåer för den som har haft ett långt arbetsliv, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att den som arbetat i 44 år ska kunna ta ut garantipension och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att inbetalningarna till pensionssystemet och de medföljande pensionsrätterna vid sjukfrånvaro, arbetslöshet och föräldraledighet bör baseras på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avgiften till premiepensionssystemet i framtiden bör tillföras inkomstpensionssystemet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur den automatiska bromsen kan ersättas med ett system där beslut om sänkta pensioner endast kan tas av riksdagen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att införa en gas i systemet, enligt beskrivningen i motionen och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som ser till att personer som bor utanför Sverige har rätt till garantipension, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en översyn av grundskyddet i pensionssystemet i syfte att stärka de generella inslagen, enligt beskrivningen i motionen, och tillkännager detta för regeringen.

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att höjd garantipension inte ska leda till höjda kommunala avgifter för den enskilde och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att dra tillbaka förslaget om höjd åldersgräns för det förhöjda grundavdraget och tillkännager detta för regeringen.

3 Pensionssystemet ska ge ekonomisk trygghet

Alla människor ska kunna leva på sin pension, inte bara de som varit höginkomsttagare. Därför vill Vänsterpartiet att det offentliga ska ta ett större ansvar för vår gemensamma välfärd och inkomsttrygghet. Sveriges pensionssparare och pensionärer ska inte vara beroende av privata lösningar för ekonomisk trygghet vid arbetslivets slut. Det är politikens ansvar att du får en trygg pension.

Vänsterpartiet stod inte bakom 1994 års pensionsöverenskommelse för att vi redan då insåg att den skulle leda till alltför låga pensioner för väldigt många människor. Den växande ilskan hos dagens pensionärer och tilltagande oron över fortsatt låga pensionsnivåer visar att vi hade rätt. Vi sitter inte heller med i den s.k. Pensionsgruppen som består av representanter för S, M, C, L och KD.

Vänsterpartiets uppfattning är att nuvarande pensionssystem har misslyckats med sin uppgift att garantera ekonomisk trygghet efter arbetslivet. Därför anser vi att systemet behöver reformeras.

3.1 En pension att leva på

Det nuvarande pensionssystemet förstärker den ojämlikhet som finns på arbetsmarknaden. Inkomstskillnaden mellan män och kvinnor ökar när vi blir pensionärer. Det nuvarande pensionssystemet omfördelar också från lågavlönade till högavlönade. Ju längre tid en person betalar in avgifter i slutet av arbetslivet, desto högre pension får hen. De som kan jobba länge premieras, och för dem som inte kan det, exempelvis p.g.a. fysiskt tunga arbetsuppgifter, finns ingen kompensation. Den som har haft goda arbetsvillkor och en stor grad av kontroll i sitt arbete har lägre risk för sjukskrivning. Det är framför allt personer med sådana arbeten som har korta eller inga sjukskrivningsperioder samt kan och vill fortsätta arbeta längre och därmed får högre pension. Den som däremot har haft avbrott för sjukskrivningar, arbetslöshet och föräldraledighet, arbetat deltid eller går i pension tidigare eftersom kroppen är utsliten av ett hårt arbetsliv får lägre pension. Systemet premierar därmed män framför kvinnor och högre tjänstemän och akademiker som kommer in i systemet sent och kan jobba länge medan LO-grupper som börjar jobba i tidig ålder och slits ut tidigt straffas med lägre pensioner.

Pensionssystemet tar ingen hänsyn till att klyftorna i utbildning och inkomst även skapar klyftor i medellivslängd genom att lågutbildade har lägre medellivslängd men får sänkta pensioner när den genomsnittliga livslängden ökar. Detta är konsekvenser av att pensionen bygger på livsinkomstprincipen.

Sverige är i dag det land i Norden som har högst andel fattiga pensionärer. Enligt OECD-rapporten *Pensions at a Glance 2019 – OECD and G20 Indicators* är Sverige det

enda land i Norden där pensionssystemets kompensationsgrad är regressiv, alltså får höginkomsttagare en högre andel av sin slutlön i pension än låg- och medelinkomsttagare, tjänstepension inkluderat. Andelen fattiga pensionärer i Sverige är högre än genomsnittet i EU, enligt siffror från Eurostat.

Siffror från LO pekar på kraftiga skillnader mellan kvinnor och män samt mellan arbetaryrken och tjänstemannayrken. Bland nyblivna pensionärer 2017 fick kvinnor som varit anställda i arbetaryrken i genomsnitt 16 100 kronor i månaden i pension, före skatt. Pensionen för män som varit anställda i tjänstemannayrken uppgick till 33 200 kronor i månaden, alltså mer än dubbelt så mycket som för kvinnor i arbetaryrken. Däremellan placerade sig män som varit anställda i arbetaryrken och kvinnor som varit anställda i tjänstemannayrken, med genomsnittliga totala pensioner på 20 100 kronor och 23 100 kronor i månaden före skatt. Siffrorna inkluderar allmän pension, tjänstepension och privat pensionssparande.

När det nuvarande pensionssystemet infördes gjordes bedömningen att 42 år i yrkeslivet skulle motsvara nivån i det gamla systemets inkomstpension. Så blev det dock inte. Även efter ett långt yrkesliv kan det för många bli omöjligt att nå över garantipensionen. Kommunal slår i rapporten Pension för mödan (2020) fast att en individ född 1960 med en månadslön på 25 000 kronor behöver arbeta till 70 års ålder för att pensionen inte till någon del ska utgöras av grundskyddet. För en individ född 2000, med samma månadslön, krävs att hen arbetar till 73 år. Det nuvarande pensionssystemet motiverades framför allt med att det skulle skapa ökad stabilitet. Med stabilitet menades att avgiftsnivån till systemet är fixerad och pensionerna anpassas efter hur mycket pengar som kommer in. Däremot garanterar systemet inte en pension som går att leva på. Pensionssystemet är stabilt för staten, men inte för pensionärerna.

Vänsterpartiet vill se ett pensionssystem som ger en pension som går att leva på. Pensionssystemet ska ge verklig ekonomisk trygghet vid arbetslivets slut. Det bör innehålla ett grundskydd som gör att ingen pensionär tvingas leva i relativ fattigdom och garantera allmän pension motsvarande 65 procent av slutlönen för låg- och medelinkomsttagare, inkluderat tjänstepension. Med tjänstepensionen inkluderad blir kompensationsgraden givetvis högre. Systemet ska också ge möjlighet att avsluta yrkeslivet i förtid med en rimlig pension för den som slitit ut sig under ett långt och tungt arbetsliv.

Regeringen bör tillsätta en parlamentarisk utredning med uppdrag att skapa ett mer förutsägbart, jämlikt och jämställt pensionssystem enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.2 Behov av ett nytt pensionssystem

Vänsterpartiet vill att pensionssystemet utformas så att det bygger på inkomstbortfallsprincipen men samtidigt har en omfördelande effekt och således blir mer jämlikt än dagens system. Vi vill se ett pensionssystem som är mer solidariskt och förutsägbart och inte skapar fler fattigpensionärer.

Skillnaderna mellan kvinnors och mäns pensioner är för stora i dag. Det är vanligare att kvinnliga pensionärer lever i relativ fattigdom än att manliga pensionärer gör det. Över hälften av alla kvinnor har garantipension till någon del, till följd av att de har låg inkomstpension. Andelen kvinnliga fattigpensionärer ökar också med åldern eftersom många kvinnor lever längre än sin manliga partner och får sämre ekonomi som

ensamstående. Bland personer mellan 80 och 84 år är nästan hälften av kvinnorna änkor, medan knappt var femte man är änklings. SCB:s statistik visar att bland männen som är 90 år eller äldre är nästan hälften fortfarande gifta medan endast 7 procent av kvinnorna är gifta.

En av de viktigaste orsakerna till skillnaderna mellan mäns och kvinnors pensioner är att kvinnor tar ett större ansvar för barn och hem. Det leder till högre sjukfrånvaro, längre föräldraledighet, sämre karriärmöjligheter och större andel deltidsarbete för kvinnor – faktorer som alla leder till att kvinnor får lägre pension än män. Löneskillnaderna i sig är också en orsak. Utvecklingen är positiv, men det går väldigt långsamt, och med nuvarande takt skulle det ta flera decennier innan lönerna är helt jämställda. Det innebär i sin tur att det skulle dröja ytterligare 30–40 år innan pensionerna blir jämställda. Inkomstskillnaderna är dessutom större än vad lönestatistiken visar eftersom kvinnor jobbar deltid i större utsträckning. Enligt siffror från SCB har kvinnor i genomsnitt 69 procent av mäns pension och skillnaden ökar med åldern.

Inkomstbortfallet är i princip omöjligt att ta igen för den som inte vistats i Sverige tillräckligt länge för att kvalificera sig för full pension, oavsett om den personen har arbetat under hela den tiden. Det är också omöjligt för deltidsarbetande och långtidssjukskrivna att komma ikapp. I båda kategorierna är dessutom kvinnor överrepresenterade. För att få en inkomstpension som inte behöver kompletteras med garantipension krävs det 36 år för män med genomsnittlig inkomst och för kvinnor 48 år. När den genomsnittliga tiden i arbetslivet är 41 år oavsett kön är det tydligt att den ekvationen inte går ihop för kvinnor (Ålderdom utan fattigdom, PRO 2015).

Det nuvarande pensionssystemet saknar också demokratisk legitimitet. Ett av problemen med pensionsöverenskommelsen är att reformerna aldrig prövades i något allmänt val. Överenskommelsen är en konstruktion som saknar väljarförankring, och lösningen med en pensionsgrupp som står över partipolitiken hindrar nödvändiga reformer. I dag är det också uppenbart att konsekvenserna inte är acceptabla. Den befintliga uppgörelsen om pensionssystemet bygger på en blocköverskridande överenskommelse, och Pensionsgruppen består av Socialdemokraterna (S) och de borgerliga partierna (M, C, L och KD).

Den nuvarande ordningen är problematisk eftersom ingen utomstående har någon insyn i eller möjlighet att påverka Pensionsgruppens arbete. Pensionsfrågorna är undantagna från de normala demokratiska beslutsvägarna och därför bör den nuvarande Pensionsgruppen upplösas och riksdagen bör återfå sin makt och sitt inflytande över pensionsfrågan.

Regeringen bör återkomma med förslag om att upplösa Pensionsgruppen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Tills Pensionsgruppen har upplösts och ett nytt pensionssystem är på plats bör transparensen kring gruppens arbete öka. Pensionsgruppens möten, handlingar och underlag inför dem samt protokollen från dem bör göras offentliga. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Ändringar i dagens system

Även om Vänsterpartiet ser behovet av ett i grunden annorlunda pensionssystem finns det några delar av dagens system som kan och bör reformeras mer skyndsamt. De beskrivs nedan.

De partier som försvarar dagens pensionssystem menar att det är faktorer utanför systemet som gör att människor får låg pension. De hänvisar till problem skapade av deltidsarbete, sjukskrivningar, för tidig pension och en ojämsälld fördelning av ansvaret för barnen. Även om de har rätt i att dessa faktorer har stor påverkan på pensionen blir argumentationen inte så trovärdig, när samma partier inte vill se heltid som norm eller satsa på ett hållbart arbetsliv, och dessutom har försämrat sjukförsäkringen och konsekvent vägrar individualisera föräldraförsäkringen.

Vänsterpartiet har förslag på alla dessa områden som syftar till att skapa ett hållbarare och jämlikare arbetsliv, en sjukförsäkring värd namnet och jämställt ansvar för familjelivet – förslag som skulle leda till mer rättvisa och jämlika pensioner. Tills de förslagen är genomförda krävs justeringar i det nuvarande pensionssystemet för att åtgärda dagens orättvisor.

4.1 Höj pensionsinbetalningarna i stället för pensionsåldern

Regeringen har genomfört successiva höjningar av åldersgränserna i pensionssystemet, enligt överenskommelser i pensionsgruppen. Den 1 januari 2023 höjs åldersgränsen för att ta ut inkomstgrundad pension till 63 år och för att ta ut garantipension till 66 år. Redan när de första höjningarna trädde i kraft låg Sverige i toppen avseende faktisk pensionsålder och antal år i arbetskraften jämfört med övriga EU-länder. Samtidigt visar en rapport från EU-kommissionen att vi är på väg att få de näst lägsta pensionerna i unionen.

Inom fackförbundet Kommunal orkar medlemmarna i dag jobba i snitt fram till 63 års ålder, och den faktiska pensionsåldern i flera LO-yrken ligger på 61–62 år. För att fler ska orka jobba längre måste man förbättra arbetsmiljön och arbetsvillkoren. Det är anmärkningsvärt att regeringen inte har valt att börja med att göra ändamålsenliga satsningar i arbetslivet i stället.

Förslaget om höjd pensionsålder motiveras med att vi lever längre och klarar av att arbeta längre. Det är en delvis missvisande bild. Medellivslängden skiljer sig kraftigt mellan olika grupper i samhället och klyftorna i arbetslivet ökar. Bland kvinnor med förgymnasial utbildning har den förväntade medellivslängden förkortats för 30-åringar mellan perioderna 2011–2015 och 2016–2020, och bland män med förgymnasial utbildning står den stilla. För både män och kvinnor med gymnasial och eftergymnasial utbildning ökar den förväntade medellivslängden, från redan högre nivåer. Det positiva sambandet mellan utbildningsnivå och förväntad medellivslängd är tydligt. För dem med låga inkomster som klarar av att arbeta några år extra blir effekterna ändå små. Enligt Kommunals beräkningar ger varje enskilt år efter 66 års ålder mellan 139 och 203 kronor mer i månaden i disponibel inkomst.

Förutom skillnaderna avseende förväntad medellivslängd skiljer sig även antalet levnadsår med aktivitetsnedsättning mellan olika grupper. Personer med kort utbildning har fler förväntade år med aktivitetsnedsättning än personer med hög utbildning, enligt siffror från SCB. Det innebär att de som klarat av ett långt arbetsliv i ett krävande arbetaryrke, utöver en mycket låg pension, också kan vänta sig försämrad hälsa.

Vänsterpartiet anser att ändringen av pensionsåldern bör dras tillbaka. Vår kritik mot de höjda pensionsåldrarna utvecklas i våra motioner 2018/19:3124 och 2021/22:4506. Regeringen bör återkomma med förslag om att dra tillbaka höjningarna av pensionsåldern. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Pensionerna är för låga. Av Kommunals medlemmar har sju av tio så låg inkomstpension att de får garantipension, trots att de har arbetat hela livet. Detta borde regeringen göra något åt i stället för att höja pensionsåldern.

4.2 Höjda inkomstpensioner

Pensionerna behöver höjas. Den genomsnittliga allmänna pensionen för årskull 1954 uppgick 2020 till 13 672 kronor per månad, före skatt. För kvinnor uppgick den till 12 689 kronor per månad och för män till 14 764 kronor per månad, före skatt. Över hälften av landets kvinnliga pensionärer har så låg inkomstgrundad pension att de har rätt till garantipension. Omkring 300 000 pensionärer i Sverige lever med låg ekonomisk standard. Det är den högsta siffran i Norden.

Behovet av höjda pensioner är större för låginkomsttagare. Vänsterpartiet har under lång tid drivit på för att höja garantipensionen och nu tvingat övriga partier att agera. Riksdagen har beslutat att höja garantipensionen med 1 000 kronor per månad och att konsumtionsstödet i bostadstillägget ska höjas med 100 kronor per månad för ensamstående och 50 kronor per månad för sammanboende, samtidigt som fribeloppet i bostadstillägget höjs. Höjningen genomförs i augusti 2022 och är ett resultat av Vänsterpartiets enträgna arbete för höjda pensioner. Den strid kring pensionsfrågan som föregick beslutet visar också att Pensionsgruppen allt mer spelat ut sin roll.

För att pensionssystemet ska ha allmänhetens förtroende måste det fungera för alla som omfattas av det. Vänsterpartiet menar att det offentliga bör ta ett större ansvar för vår gemensamma välfärd och inkomsttrygghet. Sveriges pensionssparare och pensionärer ska inte vara beroende att privata lösningar för ekonomisk trygghet vid arbetslivets slut. Det ska inte vara ett personligt ansvar att trygga sin pension, det ansvaret ska vara politikens.

Vänsterpartiet har länge kämpat för höjda inkomstpensioner. När de sämst ställda pensionärerna får ökade inkomster skapas också ett tryck på förbättringar för övriga pensionärer. Nästa steg i att förbättra pensionärernas ekonomi är därför höjda inkomstpensioner.

4.2.1 Høj inbetalningarna till pensionssystemet

Vänsterpartiet vill höja inbetalningarna till pensionssystemet från dagens 17,21 procent till 18,5 procent av bruttointkomsten upp till intjänandetaket, vilket var tanken när det nuvarande pensionssystemet togs fram. Höjningen föreslås göras genom att den allmänna pensionsavgiften (som uppgår till 7 procent) växlas mot en höjning av ålderspensionsavgiften. Ålderspensionsavgiften, som är en del av socialförsäkringsavgiften, höjs från 10,21 procent till 18,5 procent. Höjningen kompenseras genom motsvarande minskning av den allmänna löneavgiften från 11,62 till 3,33 procent. Det skatteavdrag som kompenserar för den allmänna pensionsavgiften kan samtidigt slopas. Därmed står staten för kostnaden för de höjda inbetalningarna till pensionssystemet.

Avskaffandet av den allmänna pensionsavgiften leder till en ökning av inkomstindex med 6,6 procent året efter det att avdraget avskaffas. Därmed höjs pensionerna för dagens pensionärer med 5,9 procent.

En höjning av inkomstindex leder också till höjd maxtaxa för barnomsorg och höjt takbelopp för fastighetsavgiften. Avskaffandet av det skatteavdrag som kompenserar för den allmänna pensionsavgiften ökar utrymmet för andra skatteavdrag för personer med låga inkomster. Det leder därmed till att fler personer med låga inkomster omfattas av jobbskatteavdragen. Arbetsgivare som anställer vissa grupper, exempelvis unga, äldre och personer som jobbar med forskning och utveckling betalar lägre arbetsgivaravgifter. Till följd av att ålderspensionsavgiften ökar med vårt förslag minskar utrymmet för riktade sänkningar av arbetsgivaravgiften. Samtliga dessa följd effekter för dessa övriga system som påverkas av inkomstindex måste samtidigt ses över.

Det allmänna pensionssystemet ger pensionsrätter upp till ett tak på 7,5 inkomstbasbelopp (44 375 kronor i månaden, år 2022) av den pensionsgrundande inkomsten. Den pensionsgrundande inkomsten är lika med bruttoinkomsten efter att den allmänna pensionsavgiften om 7 procent har betalats in. Taket motsvarar därmed en bruttolön på 8,07 inkomstbasbelopp (47 747 kronor i månaden, år 2022). Tjänstepensionen har en gräns på 7,5 inkomstbasbelopp av bruttoinkomsten. Inkomster över den gränsen ger betydligt högre pensionsrätter. Därmed ger inkomster mellan 7,5 och 8,07 inkomstbasbelopp extra pensionsrätter. Den föreslagna förändringen tar bort detta intervall med extra pensionsrätter.

Höjningen av inkomstindex höjer också den faktiska nivån på taken i pensionssystemen med 6,6 procent, eftersom de sätts i inkomstbasbelopp. Taken hamnar därmed nästan på en nivå som i dag motsvarar 8,07 inkomstbasbelopp (47 304 kronor i månaden, år 2022). Vänsterpartiets pensionsreform innebär ändrade förutsättningar för tjänstepensionssystemen. Tjänstepensionens utformning är dock en fråga för arbetsmarknadens parter.

De föreslagna förändringarna gör pensionssystemet mer överskådligt och begripligt genom att hela inbetalningen för lönearbetare görs via arbetsgivaravgiften och att den pensionsgrundande inkomsten sammanfaller med bruttoinkomsten.

4.2.2 Höj pensionsrätterna för pensionärer och pensionssparare

Inbetald pensionsavgift ger pensionsrätter i motsvarande storlek. Den föreslagna höjningen av inbetalningarna till pensionssystemet görs som en del av arbetsgivaravgiften. Staten står för kostnaden – vi bär den alltså gemensamt. Därmed bör den leda till högre pensioner för oss alla. Vänsterpartiet anser att pensionsrätterna för såväl pensionärer som pensionssparare bör höjas i samma omfattning som inbetalningarna till pensionssystemet. Det innebär en höjning av pensionerna, för nuvarande och framtida pensionärer, med ca 7,5 procent. Tekniskt görs förändringen genom att pensionsrätter som tjänats in innan de ökade inbetalningarna börjar gälla räknas upp med 7,5 procent.

4.2.3 Övergångsregler

Förändringarna föreslås genomföras under mandatperioden. Inbetalningarna till pensionssystemet höjs totalt med 1,29 procentenheter till 2026. Höjningen föreslås fördelas jämnt över kommande fyra år. Alltså höjs inbetalningarna med drygt 0,32 procentenheter per år. 2023 avskaffas den allmänna pensionsavgiften och det skatteavdrag som kompenserar för avgiften. Samtidigt höjs ålderspensionsavgiften till

drygt 17,53 procent. 2024 höjs således inkomstindex med 6,6 procent och pensionerna ökar därför med 5,9 procent. Även inbetalningarna höjs med ytterligare drygt 0,32 procentenheter till cirka 17,86 procent för att höjas till knappt 18,18 procent år 2025 och 18,5 procent år 2026. Även pensionsrätterna för nuvarande pensions sparare och pensionärer höjs successivt under kommande fyra år, sammantaget med 7,5 procent. Totalt höjs inkomstpensionerna med 13,4 procent till 2026.

Regeringen bör återkomma med förslag om att höja pensionerna enligt förslaget ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2.4 Exempel på höjda pensioner

Förslagen innebär att pensionen höjs med cirka 13,4 procent till 2026. En medelinkomsttagare som går i pension efter att reformen är genomförd får till följd av våra förslag drygt 2 000 kronor högre inkomstpension.

Kompensationsgraden är högre för de med låga inkomster, eftersom grundskyddet höjer den allmänna pensionen relativt slutlön. För de med högre inkomster blir kompensationsgraden lägre eftersom inkomster över taket inte ger pensionsrätter.

När reformen är fullt genomförd leder till att det offentliga sparandet minskar med omkring 21 miljarder kronor. Förslagets offentligfinansiella effekter beskrivs närmare i Vänsterpartiets budgetmotion (2022/23:V700).

4.3 Möjliggör lägre pensionsålder

Även om medellivslängden i Sverige ökar generellt skiljer sig den förväntade medellivslängden avsevärt mellan olika grupper. Pensionssystemet kan inte utvecklas endast med hänsyn till vissa gruppers förutsättningar; det måste finnas undantag och individuella anpassningar.

Att den som klarar av att gå i pension senare i livet får högre pension beror till stor del på att pensionens storlek styrs av delningstal som beräknas utifrån hur många år pensionen ska räcka i snitt. Talet beräknas utifrån antal förväntade levnadsår efter pensionering för den egna åldersgruppen. Talet tar alltså inte hänsyn till skillnaderna i förväntad medellivslängd inom en åldersgrupp. Det blir högre delningstal om man går i pension vid 63 än vid 68 års ålder, och således lägre pension. Delningstalet påverkas inte heller av antalet år i arbetslivet. En person som börjat arbeta tidigare och därmed kan ha goda skäl att avsluta sitt arbetsliv tidigare, kanske i ett krävande och påfrestande yrke, får därmed lägre pension än den som utbildat sig länge och trätt in på arbetsmarknaden senare.

Den som börjar arbeta tidigt missgynnas också ofta genom tjänstepensionsavtal som inte ger några avsättningar förrän en viss ålder, ofta 25 år. Dessa åldersgränser justeras nu nedåt i flera avtal, efter förhandlingar mellan parterna. Justeringarna gäller dock inte retroaktivt och omfattar således inte de som redan passerat de nya åldersgränserna. Vänsterpartiet anser att konstruktionen med delningstal bör ses över i syfte att minska de negativa konsekvenserna för dem som börjat arbeta tidigt och därför går i pension tidigare.

Regeringen bör se över regelverket kring delningstal utifrån ambitionen att antalet år i arbetslivet ska spela större roll än ålder vid pension. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En risk med de förslag som regeringen lagt fram är att endast de som redan blivit svårt sjuka eller skadade får rätt att gå i pension tidigare. En annan risk är att undantag avseende pensionsålder kopplat till antal år i arbetslivet resulterar i väldigt låga pensioner.

Regeringen bör återkomma med förslag som möjliggör lägre pensionsålder med tillräckliga pensionsnivåer för den som arbetat ett långt arbetsliv. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Pensionsgruppen har kommit överens om ett förslag som innebär att den som arbetat i 44 år fortsatt ska kunna ta ut garantipension vid 65 års ålder, efter att den åldern höjts. Förslaget har ännu inte lagts fram i riksdagen.

Vänsterpartiet delar intentionen i pensionsgruppens förslag, men vi noterar att det ändå kommer att kräva ett mycket långt arbetsliv för den som börjat arbeta tidigt, exempelvis direkt efter avslutade gymnasiestudier. Vänsterpartiet anser därför att det ska räcka med 44 års arbete oavsett hur gammal man är. Eftersom det inte går att säga hur många som skulle använda möjligheten att ta ut garantipension tidigare har det inte gått att beräkna de offentligfinansiella effekterna av förslaget.

Regeringen bör återkomma med förslag om att den som arbetat i 44 år ska kunna ta ut garantipension. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.4 Beräkna pensionsavgift på bakomliggande inkomst

För den som är sjukskriven, arbetslös eller föräldraledig baseras inbetalningarna till pensionssystemet på den ersättning man får i stället för den bakomliggande inkomsten som ligger till grund för ersättningen. Det innebär att sjukskrivning, arbetslöshet och föräldraledighet leder till lägre pension, utöver en lägre inkomst under den period som sjukskrivningen, arbetslösheten eller föräldraledigheten varar. När ersättningsnivåerna urholkas, genom att exempelvis inte räknas upp med inkomstindex, blir skillnaden i pension för den som arbetat och den som varit sjukskriven, arbetslös eller föräldraledig ännu större.

Vänsterpartiet vill ändra denna ordning. Inbetalningarna till pensionssystemet och de medföljande pensionsrätterna bör vid sjukfrånvaro, arbetslöshet och föräldraledighet baseras på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning.

Många kollektivavtal innehåller en kompensation vid föräldraledighet eller sjukskrivning som höjer ersättningen från 80 till 90 procent av tidigare lön. Denna kompensation är också pensionsgrundande. För att en modell där den bakomliggande inkomsten utgör grunden för pensionsrätterna ska bli rättvis behöver detta vägas in. Vänsterpartiet anser därför att de kollektivavtalade förmånerna som ger högre ersättning vid exempelvis föräldraledighet eller sjukskrivning inte längre ska vara pensionsgrundande samtidigt som pensionsrätterna beräknas utifrån den bakomliggande inkomsten. En sådan reform skulle minska det offentligfinansiella sparandet med omkring 600 miljoner kronor per år. Eftersom förslaget till en början innebär att inbetalningarna till pensionssystemet ökar genom inbetalningar från staten blir effekterna på de offentliga finanserna relativt blygsamma under de första åren. På sikt innebär förslaget att utgifterna för ålderspensionssystemet kommer ikapp inkomsterna i takt med att de personer som får höjda pensionsrätter till följd av förslaget går i pension. Pensionen skulle i jämförelse med i dag öka med omkring 250 kronor per månad för en person med genomsnittlig inkomst, per år som sjukskriven, arbetslös eller föräldraledig.

Regeringen bör återkomma med förslag om att inbetalningarna till pensionssystemet och de medföljande pensionsrätterna vid sjukfrånvaro, arbetslöshet och föräldraledighet baseras på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.5 Hela ålderspensionsavgiften in i systemet

Arbetsgivaren betalar ålderspensionsavgift på hela lönesumman i företaget. De lönedelar som ligger över 8,07 inkomstbasbelopp ger dock inte pensionsrätt till anställda men betalas ändå in som ålderspensionsavgift. Denna del av ålderspensionsavgiften är därför att jämföras med den allmänna löneavgiften och kan därmed betraktas som skatt. Vänsterpartiet menar att dessa inbetalningar skulle kunna användas till att höja pensionerna, framför allt för dem med lägst pensioner. I samband med en framtida höjning av inbetalningarna till pensionssystemet bör regeringen även se över hur de inbetalda ålderspensionsavgifter som överstiger 8,07 prisbasbelopp kan avsättas till pensionsutbetalningar i syfte att utjämna pensionsutbetalningarna.

4.6 Avveckla premiepensionssystemet

Premiepensionssystemet är ett misslyckande som har fått kritik från många håll, inte minst från LO. Det är ett mycket dyrt system och fondväljandet har inte blivit den framgång som vissa hoppades på. När det infördes hette det att valfriheten skulle vara begränsad, intresset av säkerhet skulle dominera och en garanterad minimiavkastning skulle införas. En sådan ordning skulle ge en riskutjämning. En garanterad avkastning skulle också ge en realistisk utgångspunkt för prognoser över hur stora dessa pensioner skulle kunna förväntas bli.

Så har det dock inte blivit. Premiepensionssystemet har i stället blivit ett helt främmande inslag i det offentliga pensionssystemet där vi alla kan spekulera bort en del av vår pension. Valfriheten som så många talar om innebär att var och en av oss blir spekulant på börsen. Under våren 2016 uppdagades att två av fonderna i systemet – Falcon Funds och Allra – hade lurat sina kunder och själva gjort svindlande vinster på kundernas bekostnad. Skandalen gjorde att Pensionsmyndigheten stängde av de båda fonderna. Totalt fick 22 000 sparare se sig lurade på miljardbelopp av Falcon Funds och fondbolaget Allra, samtidigt som bolagen betalat ut omotiverat höga arvoden till sina chefer.

Att myndigheterna inte haft överblick måste betecknas som skandalöst. Det är en sak att själv välja att förvalta sina pengar i riskabla fonder, en helt annan när alla mer eller mindre tvingas göra det. Vänsterpartiet menar att det är fel att det spekuleras med pensionspengar på detta sätt. Det är inte rimligt att finansiella institut varje år ges tillgång till miljarder som de kan ta ut vinster från genom höga avgifter. Regeringen och Pensionsgruppen har tagit initiativ för att strama åt systemet och minska möjligheterna att utnyttja det, men det räcker inte.

Avgiften till premiepensionssystemet bör i framtiden tillföras inkomstpensionssystemet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.7 Reformera ”bromsen”

I pensionssystemet finns en automatisk balansering, den s.k. bromsen, som syftar till att säkerställa att pensionssystemets skulder inte blir större än systemets tillgångar. Lite förenklat utgörs skulderna av förväntade framtida utbetalningar och tillgångarna av fonderat kapital samt förväntade kommande inbetalningar. Det innebär att börsens, demografins och arbetsmarknadens utveckling får stor effekt på inkomstpensionernas storlek. När pensionssystemet lanserades försäkrade man att bromsen bara skulle slå till i extremfall, men faktum är att den redan har aktiverats tre gånger sedan 2010, med sänkta pensioner som följd.

Bromsen hade antagligen inte behövt utlösas om avgiften till premiepensionssystemet hade tillförts ålderspensionssystemet från början. Pensionsgruppen har förvisso justerat bromsen i pensionssystemet något och de har förklarat att de därmed skapat ett ”robustare pensionssystem”. Att systemet är robust är dock en klen tröst för de många människor som inte kan leva på sin pension. Även i framtiden får de räkna med att pensionerna sänks under dåliga år.

Vänsterpartiet vill avskaffa den automatiska bromsen och därmed förhindra att pensionerna kan sänkas utan ett aktivt politiskt beslut. Pensionsutbetalningarna bör styras av politiska beslut, inte av anonyma system. Det handlar om demokratisk kontroll och möjlighet till ansvarsutkrävande. Varje gång bromsen är på väg att slå till bör frågan lyftas för beslut i riksdagen.

Regeringen bör utreda hur den automatiska bromsen kan ersättas med ett system där beslut om sänkta pensioner endast kan tas av riksdagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.8 Inför en gas i pensionssystemet

Vänsterpartiet anser att det bör införas en gas i pensionssystemet, dels för att skapa symmetri i systemet gentemot den broms som redan finns, dels för att pensionerna ska höjas när det systemet har stora överskott. Tanken att systemet skulle innehålla en gas fanns redan när det infördes, men något beslut om att faktiskt införa den har ännu inte tagits.

Ett pensionssystem som innehåller både gas och broms beräknas över tid leda till att pensionerna ökar. Detta beror i huvudsak på att de fonderade tillgångarna och den arbetande befolkningen väntas öka, samtidigt som pensionssystemet kompenserar för den högre medellivslängden. Exakt hur gasen ska konstrueras kan med fördel utredas ytterligare då de utredningar som genomförts är några år gamla. Pensionssystemet har nu varit i drift ett antal år och lärdomarna från den tiden bör kunna bidra till att utveckla de befintliga förslagen om en gas.

Vänsterpartiet anser att det bör krävas ett riksdagsbeslut för att gasen ska aktiveras, i det fall en sådan införs, på samma sätt som vi anser att bromsen endast bör kunna aktiveras efter ett riksdagsbeslut. När bromsen aktiverades i början av 2010-talet kompenserade riksdagen pensionärerna genom skattesänkningar. Det hade varit betydligt bättre om riksdagen beslutat om att tillskjuta medel till pensionssystemet direkt, eller utifrån bedömningen att pensionssystemet skulle klara av de tillfälliga underskotten till följd av finanskrisen beslutat att bromsen inte skulle aktiveras. Samma logik bör gälla om en gas införs. Gasen bör införas 2026. Regeringen bör återkomma

med förslag om att införa en gas i systemet, enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.9 Garantipension utanför Sverige

Den 1 januari 2023 upphör rätten till garantipension för personer som bor utanför Sverige, till följd av EU-domstolens dom i mål C-189/16 Zaniewicz-Dybeck mot Pensionsmyndigheten. Riksdagen har vid flera tillfällen beslutat om tidsbegränsade undantag som inneburit att garantipension fortsatt kan betalas ut till personer bosatta inom EES, i Schweiz eller i Förenade kungariket. Dessa undantag upphör den 1 januari 2023.

Vänsterpartiet anser att det saknas skäl till att personer som bor utanför Sverige ska behandlas sämre om de får garantipension än om de får inkomstgrundad pension. Särskilt i ljuset av att den inkomstgrundade pensionen är så låg att många har rätt till garantipension trots ett långt arbetsliv.

Regeringen bör återkomma med förslag som ser till att personer som bor utanför Sverige har rätt till garantipension. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.10 Stärk det generella grundskyddet

I pensionssystemet finns ett grundskydd som syftar till att säkerställa en viss inkomststandard. Grundskyddet består av flera delar, framför allt garantipensionen, bostadstillägget och äldreförsörjningsstödet. Garantipensionens storlek avgörs i huvudsak av den inkomstgrundade pensionens storlek och antalet år som bosatt i Sverige. Bostadstillägget och äldreförsörjningsstödet är mer strikt inkomstprövat, vilket innebär att flera typer av inkomster och kapitaltillgångar påverkar storleken på dem.

Bostadstillägget har förändrats vid flera tillfällen de senaste åren, framför allt genom att det s.k. konsumtionstillägget har höjts. Det uppgår nu till 840 kronor per månad för ensamstående. Konsumtionstillägget är till skillnad från det övriga bostadstillägget inte kopplat till bostadens kostnad. För att få ta del av det måste man dock ha bostadstillägg. Det innebär att personer som kan ha behov av konsumtionsstödet inte får ta del av det eftersom de inte har bostadstillägg, antingen för att de inte uppfyller kraven eller för att de inte ansökt. Det finns ett stort mörkertal inom bostadstillägget. Riksrevisionen kom i rapporten Mörkertal inom bostadstillägg (RiR 2019:22) fram till att mörkertalet 2016 visar att närmare en tredjedel av potentiellt berättigade ålderspensionärer riskerar att inte ta emot bostadstillägg. Det motsvarar cirka 129 000 ålderspensionärer. Vänsterpartiet vill se ökade insatser för att minska mörkertalet i bostadstillägget, bl.a. genom en större grad av automatisering. Regeringen bör se över bostadstilläggets konstruktion och ta fram förslag för att minska mörkertalet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Äldreförsörjningsstödet är grundskyddet för de pensionärer som inte har rätt till full garantipension p.g.a. otillräckligt antal bosättningsår i Sverige. Det kräver årlig ansökan och är strikt inkomstprövat. Omkring 25 000 personer uppbär äldreförsörjningsstöd. Sannolikt har långt fler rätt till det. Eftersom storleken på äldreförsörjningsstödet påverkas av garantipensionens storlek minskade äldreförsörjningsstödet till följd av höjningen av garantipensionen i augusti 2022, som Vänsterpartiet

drev igenom, för de som uppbär äldreförsörjningsstöd och garantipension. Därmed uteblev inkomsthöjningen för några av de sämst ställda pensionärerna. Vänsterpartiet ser flera problem med äldreförsörjningsstödet konstruktion och anser att det bör se över, tillsammans med en översyn av grundskyddet i pensionssystemet.

Garantipensionens storlek påverkas av ens civila status. Den som är gift får lägre pension än den som är ogift. Det kan tolkas som att staten anser att en gift pensionär ska förlita sig på sin partner för en del av sin försörjning. Mot bakgrund av att kvinnor är överrepresenterade bland landets garantipensioner finns det skäl att se över denna konstruktion. I grundnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen, som har flera likheter med garantipensionen, finns ingen koppling till civil status. Vänsterpartiet anser att denna ordning bör utvärderas.

Regeringen bör genomföra en översyn av grundskyddet i pensionssystemet i syfte att stärka de generella inslagen, enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.11 Justera kommunala avgifter

För en del av de personer som fick höjd garantipension i augusti 2022, tack vare Vänsterpartiet, höjdes de kommunala avgifterna, till följd av de ökade inkomsterna. Därmed ledde den höjda ersättningen inte till någon högre disponibel inkomst för denna grupp. Det förslag om garantitillägg som Vänsterpartiet förhandlade fram med regeringen innehöll en lösning som innebär att denna effekt inte uppstod. När det förslaget föll och regeringen i stället föreslog en höjning av garantipensionen fanns ingen sådan lösning med.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt mot detta och menar att det är orimligt att denna grupp inte ska få ta del av höjningen av garantipensionen på samma sätt som övriga garantipensionärer. En liknande effekt uppstod när grundnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen höjdes den första januari 2022. Regeringen bör åtgärda detta problem samlat för båda dessa förmåner.

Regeringen bör återkomma med förslag om att höjd garantipension inte ska leda till höjda kommunala avgifter för den enskilde. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.12 Dra tillbaka skattehöjning

När riksdagen röstade för höjda åldersgränser i pensionssystemet (prop. 2021/22:181) beslutade den också om att höja åldersgränsen för det förhöjda grundavdraget från 65 till 66 år. Det innebär ganska stora skattehöjningar, mellan nästan 1 000 och 3 000 kronor per månad för den som föddes 1957 (s. 165 och tabell 8.3 på s. 168 prop. 2021/22:181).

Totalt berörs omkring 112 000 personer, inkluderat både pensionärer och löntagare. Den genomsnittliga skattehöjningen i den berörda gruppen uppskattas till 26 100 kronor, vilket motsvarar ca 7 procent av den genomsnittliga förvärvsinkomsten.

Vänsterpartiet röstade emot förslaget, inkluderat förslagen om höjda pensionsåldrar. Att en regering som säger sig vilja sänka skatten för pensionärer nu går fram med kraftiga skattehöjningar för en stor del av landets pensionärer i dessa svåra ekonomiska tider är obegripligt.

Regeringen bör återkomma med förslag om att dra tillbaka förslaget om höjd åldersgräns för det förhöjda grundavdraget. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Ida Gabrielsson (V)

Malcolm Momodou Jallow (V)

Maj Karlsson (V)

Isabell Mixter (V)

Daniel Riazat (V)

Karin Rågsjö (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)